

שמעתא למיקתא

גליון ר"ס | פ' תזריע - החדש | היתשע'ו
קהילת "חניכי הישיבות", רמות ב'

הלכות מצויות לפסח

הכשרת המטבח

פתחה

כלים שנשתמש בהם בחמץ, כפי תשימשן הכשרן. אם תשימשן בכלי ראשון, צריך להכשירן ע"י הגעלה בכלי ראשון. אם תשימשן בכלי שני, הכשרן בכלי שני. כלי שמשמשין בו בעירו שמערה מכלי ראשון, צריך לערות עליו מכ"ר. [שו"ע (סי' תנא סעי' ה)]. כמו כן ניתן להכשירם ע"י ליבון קל שהוא לחמם הכלי ע"י האש עד שיתחמם כל כך עד שקש נשרף עליו מכוון. [הגהות מיי (מא"א פ"ז אות ה) והרמ"א (סי' תנא סעי' ד)].

ודבר שנתמששו ע"י האש ללא משקה, הכשרו בליבון חמור. שהוא חימום הכלי עד שיהיה ניצוצות ניתזין מהכלי. [שו"ע (שם סעי' ז)]. כלים המצויים בזמננו אין נתזין מהם ניצוצות. [ע"י בשו"ת בית אבי (פפו"ר סי' כז) ובספר הגעלת כלים (עמי תמה) הטעם לזה]. ומי"מ אם הגיע הכלי ל- 375 דרגות צלזיוס נחשב לליבון חמור. [בעל האג"מ (ספר הגעלת כלים עמי תמה)]. וזה אם הכלי בלע איסור, כגון נבלה. אבל אם בלע טעם היתר, כגון כלי שבלע בו אר חלב ורוצים להכשירו להשתמש במין השני, די לו בהגעלה. [מ"ב (סי' תנא ססי"ק יט)]. וחמץ מעיקר הדין נחשב כבליעת איסור אפילו שנבלע לפני הגעת זמן איסורו. [שו"ע (רמ"א (שם סעי' ה)]. ופעמים שהצ"ח עוד צדדים מקילים דחשיב היתרא בלע כמ"ש המ"ב (שם ס"ק כח)].

א. הכשרת השצ"ח

[א'] מנהג בני אשכנז להכשיר השיש שבמטבח על ידי עירוי רותחין על אבן מלובנת, ואחר כך לכסותו. [ע"י במ"ב (סי' תנא ס"ק ג)]. וכ"כ הגרשו"א זצ"ל (הליכ"ש פ"ג אות ט והגה יח)]. ויגב השיש תחלה כדי שלא יצטנו המים הרותחין ששופך. [מ"ב (שם ס"ק ו)].

ומכל מקום יש אומרים שעירוי מקומקום חשמלי שבזמננו מועיל לענין זה כעירוי על אבן מלובנת, כי הברזל המלובן מונח בתוכו, ממילא נחשב כעירוי מכלי ראשון שעל גבי האש. [הגרשו"א זצ"ל (שם הגה יח ד"ה ומ"מ)]. וזה מועיל אף כשהוא מנותק מהחשמל. כל זמן שגוף החימום רותח. [וכן שמענו מהגרי"י ד"ק שליט"א]. וע"י בזה בשמעתא עמיקתא גליין קלי"ג.

ובמקום שלא ניתן להכשיר השיש על ידי מים רותחים (ע"י בסמוך בסוגי השיש), יש להמתין מעת לעת משימוש האחרון בחמים, ולאחר מכן יש לנקותה היטב ולכסותה כיסוי עבה. [ועיי' לקמן האם מותר לערות מכלי פסח לכלי חמץ על מנת להכשירם].

[ב'] מנהג בני ספרד להכשיר השיש על ידי עירוי מים רותחים מכלי ראשון. ואם חושש שהשיש יתקלקל יכסנו בכיסוי עבה. [וכל זה לפי המנהג, אבל מעיקר הדין די לשיש בנקיון יסודי בלבד]. [אור לציון (חי"ג פ"י אות יא)]. והארכנו בזה בסיד בשמעתא עמיקתא בגליון רנ"ט.

ב. סוגי ישיש

ישיש גרניט: מורכב מאבן גרניט. (הוא הנפוץ ביותר בזמננו). וע"פ המשוקים סובל עד 300 מעלות חום. ועל כך שיש זה ניתן להגעילו ע"י עירוי רותחין. והמכשיר ע"י אבן מלובנת עליו להיזהר שחומה לא יהיה גבוה יותר מהחום הני"ל. [והאבן היתה חמה בחום גבוה יותר מחום המים (היינו קצת יותר ממאה מעלות)]. וכ"כ בספר הגעלת כלים (פ"א הגה ל עמי רסג)].

ישיש קיסר: עשוי מ"קוורץ" (ונקרא "אבן קיסר"). [ועיי' פ"ג ש"ס]. אע"פ שיש יצרנים שאינם מקבלים אחריות על עירוי מכ"ר, מי"מ לפי ניסיונותי שיש ע"י יצרנים, השיש שמד בעירוי של מים רותחים. ולפ"ז ניתן להכשירו ע"י עירוי מכ"ר (ויש לכסותו לאחר מכן). ומי"מ עדיף לערות מים פושרים על כל השיש לפני עירוי הרותחים למנוע כל חשש נזק (ויגב השיש לפני עירוי הרוותחים כדי שלא יצטנו המים הרוותחים ששופך). ואין להכשירו ע"י אבן מלובנת כי עלול להתקלקל. ואם חושש במקיעת השיש, יש לנקות את השיש ולאחר מכן לכסותו בכיסוי עבה. [וכן פסק הגרשו"א זצ"ל (שם פ"ג אות ד) שמועיל להם הכשר ע"י עירוי].

ישיש חברון: עשוי מאבן חברון, והוא אבן חלשה בהרבה מהגרניט, ועלולים להיווצר בה סדקים בקלות ע"י מים רותחים או סיר חם. וע"כ יש לנקותה היטב ולאחר מכן יכסה אותה בכיסוי עבה.

ג. כיור

[א'] לבני אשכנז: הכיור יש לנקותה היטב, ולאחר המתנת מעת לעת מהשימוש האחרון בחמים יש להכשירו על ידי עירוי מכלי ראשון (כי מצוי שמשמשיש בו חמץ בחמין, כגון על ידי שפיכת מים תבשיל אטריות מכלי ראשון שזמן ע"ג האש (כודו)]. ואם הוא ישנו מחומר שלא מועיל לו הכשר (כגון חרסינה), יש לכסותו. ואף בכיור שמועיל לו הכשר נוהגים להחמיר לכסותו. [הגרח"פ זצ"ל (ליקוט הלי' לפסח להר"מ פינקלשטיין עמי 2 אות 5) והגר"ש זאנר זצ"ל (הגעלת כלים אות כה)].

[ב'] לבני ספרד: די לו שוטפו ולנקותה היטב. ויש נוהגים לערות עליו מים רותחים אות האם הוא מחרסינה יערה עליו ג' פעמים) ולכסותו בפלסטיק. [אור לציון (חי"ג פ"י אות יא)].

ד. בזיזים

הברזים יש לנקותם היטב. [הגרח"פ זצ"ל (שם ע"ב)]. ויש אומרים שראוי לערות עליהם ועל הדידות רותחין, ובעת שבת לערות הרותחין יפתח תחילה את ברז המים החמים שיצאו ממנו מים רותחים כדי להגעילו מבפנים ומבחוץ יחד. [הוראת הבד"ץ העדה החרדית (מדריך הכשרות עמי 148 אות ח)]. ויש נוהגין להניח בד נקי לסינון המים בפסח.

ה. אריחי החרסינה

אריחי החרסינה מעל השיש לפעמים נבלע בהם חמץ מחמת שנשפך עליהם רוטב חמץ מקדירות רותחות המונחות על השיש, או מזיעת אדים העולה אליהם מקדירות חמץ רותחות הסמוכות להם, לכן רצוי להגעילם על ידי ניקוי ועירוי רותחים מכלי ראשון. [הוראת הבד"ץ העדה החרדית (מדריך הכשרות עמי 148 אות ט)].

ו. מקום יציאת מלי הכיור

ראוי לשפוך חומרי נקוי במקום יציאת מלי הכיור, שלפעמים נשאר שם חמץ ויש להפסידו מאכילה, כי יש לחשוש לדעת האומרים שבעת שיערה שם בפסח תבשיל רותח יאסר לתבשיל על ידי "ניצוק חיבור". [הוראת הבד"ץ העדה החרדית (שם עמי 149 אות י)]. וע"י בספר הגעלת כלים (אות קכז) מדרוך הגר"ש זאנר זצ"ל.]]

ז. תנור (אף המצופה אמאיל)

התנור ניתן להכשירו על ידי ניקוי יסודי, ולאחר המתנת כ"ד שעות ללא שימוש, יש לעשות ליבון קל על ידי חימום התנור בחום הכי גבוה. (ואם ניתן להדליק גזם שהיאל עדיף, כי גוף החימום שלו מוטה). וכן בתנורים המגיעים ל- 375 דרגות צלזיוס שהוא ליבון חמור (כמבואר לעיל), יש להכשירם בדרגת חום זו. [ע"י מנח"י (חי"ג סי' סו אות ג וח"ד סי' יב אות א), מנה"ש (מי' ת' סי' נא), מבית לוי (חי"א עמי ט), חוט שני (פ"י סי' ב), קשו"ע (פפ"ר בב"ח קונטרס הבאורים סי' ה) ועוד]. וע"י בחתי"ס (ו"יד ס"ס יקג) כמ"א אמאיל אפשר להכשירם ע"י ליבון קל או ליבון חמור. ונ"א אם הודל ששזיה מוזכוכית מועיל הכשר זה. [הגר"מיק שליט"א (חוט שני עמי פ"י סי' ב)]. ויש אומרים שראוי לכסות הזכוכית בנייר אלומיניום. [הגרח"פ זצ"ל (שם עמי 2 אות 9)].

ומכל מקום אף אחר הכשר, לתחלה יש לכסות התנור ולא המאכל בתבשיל בתוכו. [הגרשו"א זצ"ל והגרני"ש שליט"א (סידור פסח כהלכות פ"ח הגה ה)]. ודעת האור לציון (חי"ג פ"ג אות ב) בהגה ד"ה והנה כל זה דכ"י של עשית מעיקר הדין, כי לדעתו אין מועיל הכשר לתנור לצורך פסח.

אלא שיש צדדים שלא לסמוך על ההכשר לענין פסח, ועל כן מי שיכול לייחד תנור אפיה עבור פסח תבא עליו ברכה. [הגרשו"א זצ"ל (שם פ"ג הגה 8) והגר"ש זאנר זצ"ל (מבית לוי חי"א עמי ט)].

ט. רשתות ותבניות התנור

תבניות ורשתות שהשתמשו בהם לצורך חמץ צריכות ליבון חמור. [שו"ע (סי' תנא סעי' ד)]. והמצאות בזמננו לרוב אי אפשר ללבנם מחשש שיתקלקלו, ועל כן יש לרכוש חדשות לפסח. (ומי"מ לפעמים ניתן ללבנם בתוך תנור המגיע ל-375 דרגות צלזיוס שבאופן זה נחשב ליבון חמור כמבואר לקמן).

ואם לא השתמשו בהם ישירות בחמץ האור על ידי הפסק כלי אחר (או נייר אלומיניום), בשעת הדחק ניתן להכשירם כשאר התנור ולהשתמש בהם ע"י הפסק כלי. [וע"י דברי הרח"פ זצ"ל בליקוט הלי' לפסח (להר"מ פינקלשטיין עמי 2 אות 9)].

י. תנור פיירוליטי (תנור מתנקה מעצמו)

ניתן להכשיר תנור פיירוליטי לפסח ע"י חימום התנור במידת הטמפרטורה המקסימלית, משום שבאופן זה נחשב לליבון חמור כי התנור מגיע לטמפרטורה של כ- 500 מעלות צלזיוס. [בעל האג"מ (ספר הלכות פסח פ"ט"ו הגה ה)]. ומי"מ לפני הכשרתו במדת האפשר יש להסיר את מסגרת הגומי שסביב דלת התנור. [משום שבבדיקות שנערכו ע"י מומחים התגלה שביפונית של צידי דלת התנור ושל חלקי המתכת של התנור שסביבות הדלת, מגיעה הטמפרטורה רק ל- 250 מעלות צלזיוס, בגלל מסגרת גומי המתוקנת סביב הדלת לטעם בידוד התנור מסביבתו החיצונית. ורמת חום זו בכלל ליבון קל בלבד ולא ליבון חמור].

ובמידת האפשר יש לרכוש גומי חדש לפסח, או עכ"פ להעיל את הגומי הישן שלש פעמים. ולענין הרשתות כיון שברוך כלל א"א לבנם ליבון חמור דינם כמבואר בסמוך. והתבניות, אם אפשר להכניסם לתוך התנור בחום מגיע לטמפרטורה שלהם להכשירם באופן זה. וראוי להדר לקנות תבניות חדשות לפסח. [ע"י לעיל לענין כלי אמאיל. וע"י עוד בסמוך].

יא. חצובות (העומדות על הגז)

החצובות יש לנקותם (על כל משטח הגז, וצדדיו והכפתורים), ולאחר מעת לעת מהשימוש האחרון ללבן ליבון קל, על ידי הדלקת האש כ- 30 דקות. [כיון שהחצובות שלנו יש חשש שיתקלקלו אם ילבנו אותם ליבון חמור עד שיהיו ניצוצות ניתזין, סומכים על ליבון קל בצירוף דעת הפוסקים שחמץ הוי היתרא בלע, ועוד שמשמשתים בהם על ידי הפסק כלי, ועוד דאף כשהחמץ נשפך עליו מיד נשרף. ע"י מ"ב (סי' תנא סעי' לד), אג"מ (ו"יד חי"א סי' נט) ואור לציון (חי"ג פ"י אות ג)]. וכן פסק הגר"ח"פ שיינברג זצ"ל (שם אות 9). וע"י עוד משי"כ בשמעתא עמיקתא גליון קלי"ג.

ונוהגים גם לכסותם בפה או ברדיד אלומיניום. [הגר"ח"פ שיינברג זצ"ל (שם) ואור לציון (שם)]. ולענין המבערים י"ל שא"צ הכשר כלל, דאין רגילות שישפך עליהם חמץ, ועוד הדאש שולטת בהם יותר, ומשום חומרה דפסח ראוי לעוטפם בנייר אלומיניום כמ"ל].

יב. כיריים חשמליות (שזכוכית קבועה עליהם)

כיריים חשמליות שזכוכית קבועה עליהן, יש אומרים דאין ההיסק מועיל להכשירם, והואל רגילות הוא שנשפך מהתבשילין על גבי הזכוכית ולבני אשכנז דינם בליבון גמור, והיסק כזה מסתבר דאינו כלליבון גמור. [הגרשו"א זצ"ל (הליכ"ש פסח פ"ג הי"ג)]. ועל כן יש לנקותם היטב ולהדליקם כמשך חצי שעה, ואחר כך ישים עליהן רשת ממתכת שיפסיק בניינהן לבין הסיריים. [ויש להזהר שלא לכסותם לגמרי על ידי נייר אלומיניום כי הזכוכית עלולה להתפוצץ].

יג. פלטה חשמלית

פלטה חשמלית יש לנקותה היטב, ולאחר מעת לעת מהשימוש האחרון יש להדליקה כחצי שעה, ויכסנה עם נייר אלומיניום. [ע"י בספר סדור פסח כהלכות (פ"ח אות ה), ועיי"ש שאם לא מגיעה לחום הצורך לליבון קל, ידליקה וישפך עליה מים חמים (ויש להזהר שלא יגרום לקצר חשמל)]. וכן כ"י מבית לוי (חי"א עמי ט). והאור לציון (חי"ג פ"י אות ד) כתב שיש לנקותה ולכסותה עם נייר אלומיניום].

יד. מיקרוגל

יש סוברים שניתן להכשיר מיקרוגל אחר ניקוי יסודי והמתנה מעת לעת מהשימוש האחרון, על ידי שיתחמם בו מים (ועדיף שיהיו מעורבים עם חומר פוגם - אקונומיקה וכדומה שאינם מעבים את המים) עד שהוא מתרמל באדים. אלא שהכשר זה אינו מוסכם לכל השיטות, ועל כן יש להמנע מלהכשירו לפסח. ובשעת הדחק הסומך להכשירו יכסה המאכל על ידי שני כיוסיים.

וצלחת הזכוכית, לבני אשכנז לא מועיל לה הכשר (כי דינה ככלי חרס) וצריך צלחת מיוחדת לפסח. [אם הגלגלים המעמידים את הצלחת כיוון שהם מפלסטיק יש להחמיר שלא לסמוך על הגעלה להכשירם לפסח. [ע"י בזה בתשובות והנהגות (חי"ב סי' ריב), בחשב האפוד (חי"ג פ"ח), בסידור פסח כהלכות (פ"ח אות 8) בשמעתא עמיקתא גליון קמ"ב הצדדים בזה בארוכה].

טו. מיחס מים (שלא מניחים עליו חלות)

מיחס המשמש לחימום מים, אם לא מניחים עליו כלל חמץ, צריך רק ניקוי יסודי. [אור לציון (חי"ג פ"י אות ה)]. ועיי"ש שאף אם יש בו אבנית אי"צ להסירה. וכ"כ הגרשו"א והגר"ש זאנר זצ"ל (הגעלת כלים פ"י"ג הגה שפח)]. ובאופן שמינח חמץ על ידי הפסק כלי, לתחלה ראוי להגעילו. ומכל מקום עדיף לקנות מיוחד לפסח. [מבית לוי (חי"א עמי לה)]. וע"י בסמוך.].

טז. מיחס מים שמניחים עליו חלות

מיחס המשמש לחימום מים יש לנקותה היטב. ואם שמים על גבי המכסה (ללא הפסק כלי כודו) חמץ, יש להגעילו לפסח, על ידי שירתיח בתוכו מים עד גדותיו, אחר מעת לעת משימוש האחרון. והמכסה עצמו יגעילנו תוך כלי אחר. [אור לציון (חי"ג פ"י אות ה)]. ומכל מקום עדיף לקנות מיוחד לפסח. [מבית לוי (חי"א עמי לה)]. וע"י בסמוך.].

יז. מיחס מים של שבת ששופכים ממנו מים על דייסא (או על שאר מיני חמץ)
 מיחס המשמש לחימום מים, אם שופכים ממנו מים חמים על דייסא ושאר מיני חמץ, יש להגעילו כמבואר לעיל, אף אם לא מניחים עליו חמץ כלל. [משום דניצוק חיבור ע"י ברמ"א (סי' קה סעי' ג). ועיי' ביד יהודה (סי' קה פ"ק ססי"ק לב) שבאיסורי משהו יש לחוש שניצוק אוסר אפילו בדיעבד.

וע"י עוד בשמעתא עמיקתא גליון קל"ט שהבאנו מדול"ה הפוסקים דיש להחמיר בניצוק אף תנתהו קר אפילו מערב פסח]. ועיררה על הברז רותחין, ולפני העירוי יפתח את הברז על מנת שיצאו המים החמים מהמיחס. [ויש להכשיר את הברז משום שפעמים עולה יזעה ממנו. ואע"פ שברוך כלל אין הזיעה חמה בשיעור של די סולדת, מי"מ הכי עדיף טעף לצאת ידי כל ספק. ובמיד' יש לסמוך ע"ז אע"פ שהברז הוא מפלסטיק]. ומכל מקום עדיף לקנות מיחס מיוחד לפסח. [מבית לוי (חי"א עמי לה)].

יח. מדיח כלים

מדיח כלים העשוי מאלומיניום (ולא מפורצלן), ניתן להכשירו על ידי נקיון יסודי ואחר המתנת כ"ד שעות משימוש האחרון יש להכשיר על חום הכל גבוה (כדי שהמים יהיו חמים יותר מכפי הרגילות שהשתמש להדחת הכלים), ולפני המנהג שלא מגעילים כלים שאינם רותחים) צריך שיהיו המים רותחים בחום של כ- 100 מעלות. ואם המים לא מגיעים קרוב למאה מעלות יש לחמם המים ולתת בפנים אבן מלובנת. [אג"מ (ארי"ח חי"ג סי' נח, ו"יד חי"ג סי' נח, חי"ב סי' כח ד"ה תה כבר, וחי"ב סי' כט ד"ה אך אף וחי"ג סי' ג) וספר הגעלת כלים (פ"י אות רכה)]. ומכל מקום יש להמנע מלהכשירם לפסח, כי יש בהם חלקי פלסטיק (ויש סוברים שלא מועיל להם הכשר), וארציים שקשה לנקותם. [מבית לוי (חי"א עמי ל) ובגהה אות ו)].

יט. מפות

מפות ומגבות שמשמשים בהם בחמץ, ניתן להכשירם על ידי כיבוס שימים חמים (מעל 40 מעלות) עם חומרי ניקוי. [ענין ברמ"א (סי' תנא סעי' יח)]. וכן פסק הגרשו"א זצ"ל [נשרי' האש חי"ג פ"ג אות ה)]. מפות "טרלני" שאי אפשר להרתחים ישתמש בהם על ידי הפסק של כיסוי. ומכל מקום נוהגים ליחד מגבות מיוחדות עבור כלים לפסח. [הגרח"פ זצ"ל (שם עמי 3)].

כ. ארונות אוכל

ארונות, יש לרוקנס ולרוחצים במטלית ספוגה בחומר ניקוי. ונוהגים לאחר מכן לצפותם בלייר עטיפה. ^{[הגרסהי שצ"יל (שם עמי 2 איות 2)].}

כא. מקרר המגפיים

המקרר יש לרוקנו ולנקותו עם מטלית ספוגה בחומר נקוי. ויש נוהגים לכסות המדפים (כדאי להשאיר חורים לאוורור). ^{[הגרסהי שצ"יל (שם עמי 2 איות 3)].} ויש לנקות היטב בקפלי הגומי, ויש יארו לכלוכים שקשה להוציאם כיון שהם מטונפים אין חיוב להוציאם. ואין צורך לפרק את המקרר על מנת להגיע למקומות שעלול להיות שם חמץ. ^{[הגרנייק שליטי"א (חוט שני ח"יב עמי שטו אות 6)].}

כב. שלחנות שמיניהם עליהם חמץ רותח

שולחן משתמשים בו ללא מפה, כיון שלפעמים נשפך או מניחים עליו חמץ חם, דעת השו"ע ^[סי' תנא סעי' 6] שאחר ניקוי יסודי יש לשפוך עליו ורתחים. והכרעת המ"ב ^[סי"ק קיד] שבאופן זה צריך לשפוך מים רותחים על אבן מלובנת. ועי' לעיל באות א' בהכשר השיש, שיש אומרים שהמערה מקומקום שממיל דינו כעירוי על אבן מלובנת.

ועל כן במקום שאין חשש שלהלן יתקלקל על ידי עירוי רותחים יש לעשות כן (ולדעת המ"ב שמחמיר שצריכים אבן מלובנת, ישפוך רותחים מקומקום חשמלי). וינגב השלחן תחלה כדי שלא יצטננו המים הרותחים ששופך. ^{[מ"יב (סי' תנא סי"ק 6)].} ואם יש חשש לקלוק על ידי עירוי רותחים, יש לנקותו היטב ולאחר מכן לכסותו. והמהנה להחמיר ולכסותו אפילו בשעירה עליו רותחים.

כג. שלחנות שברדך כלל אוכלים עליהם על ידי הפסק מפה

שלחנות שברדך כלל אין מניחים עליהם חמץ בלי הפסק מפה או כלי, די לנקותם על ידי ניקוי יסודי ואין צריך להגעילם. ונהגו לכסות השלחנות על ידי מפה או נייר אלומיניום.

[הגרסהי שצ"יל (שם אות 6) הוראת הבד"ץ הע"ח (שם עמי 149 אות יא). וכן הוא בבחי"ח (אות רלג) שא"צ הכשר].

כד. רצפות

בזמיננו אין לנו רצפות עפר (אדמה) בעלי סדקים עמוקים. ולכן די לטאטא ולנקות בחומר ניקוי את רצפת הבית המרוצפת. ואין צורך לבדוק הסדקים הקטנים. ^{[הגרסהי שצ"יל (ליקוט הלכות לפסח להר"ם פינקלשטיין עמי' 2 איות 1)].}

כה. כלי האשפה

פח האשפה וכן כף האשפה יש לנקותם היטב, וישפוך עליהם חומר פוגם את החמץ הדבוק. והמטאטא יש לנקותו היטב בחמץ, ועדיף לנקותו בחומר ניקוי הפוגם פירורי חמץ שעליו. ויש נוהגים להשתמש במטאטא חדש לפסח.

כו. צעצועים

צעצועים שדבוק בהם חמץ הראוי לאכילה, צריך לנקותם ע"מ להסיר החמץ, ואם לא ניתן לעשות כן יש לפסול אותו מלהיות ראוי לאכילה (דהיינו שאדם נמנע מלאכולו) ואין צורך לקרצף הצעצועים. ^{[הגרסהי שצ"יל (שם עמי 3)].}

כז. שנינים ותותבות מושלחות אין מכסים ששל השניים

כז. שיש בניניו תותמות (בלומבטס), וא מכסים של זהב וכסף שמכסים בהם את השנינים (י"כתרי"), ואי אפשר להסירם ולהגעילם, אם לא אכל חמץ חם או חריף מעת לעת קודם הפסח, אפשר שמותר באכילת דברים חמים או חריפים בפסח כמו חריין (מלבד קורת של תלתית וצנון), ונכון שישתה קודם הפסח מעט מים שהוחמו בחום שהוא רגיל בכל ימות השנה. ^{[הגרשו"א צ"יל (הליכוי"ש פי"ג אות ז)].}

כח. שנינים תותבות

שנינים תותבות מעיקר הדין אינן צריכים הגעלה אלא ינקם היטב ודי בכך. ^[אור לציון (חי"ג פי"ג אות טו). והגרשו"א צ"יל (הליכוי"ש פי"ג אות 8)] נהג לנקות היטב ולהגעילן ערב פסח בכלי ראשון ועי"מ שלא יהיה צורך להמתין מעת לעת פגם תחלה את המים (בנפט, סבון או אקונומיקה) לפני החימום.

כט. טבעות

טבעות שעל ידי הנשים שמתעסקות בהן כל ימות השנה בתבשילין וכדומה, יש שנהגו לשרותן זמן קצר בדבר הפוסל מאכילתו כלב (אקונומיקה וכדו'). ^{[כך נהגו בביתו של הגרשו"א צ"יל (שם פי"ג אות 5)].}

ויש אומרים שאין בהם חשש, ואין צריך לחטט בחריציהן במחט או להגעילם, ואפשר להשתמש בהם בפסח. ^{[אור לציון (חי"ג פי"ג אות טו)].}

ל. עירוי מכלי פסח לכלי חמץ (הכשרת השיש עם קומקום כשר לפסח)

אין לערות מכלי ראשון (עירוי שהיד סולדת בו) מכלי המיועד לפסח על גבי כלי חמץ (כגון על השיש) כדי להכשירו. ^{[שער הציון (סי' תמד סי"ק ד) בשם הפמ"י (סי' תמד אי"א סי"ק ד) משום ניקוק. דלא כטי"ז (ססי' תנב) שתמה על הנוהגים כן. ועי' בפמ"י (שם אי"א סי"ק ד) שדוקא מכלי ראשון שהסי"ב חיי'. וכן הביא הבחי"ח (שם אות כח)].} וכל זה בעירוי שלא נפסק הקלות. ^{[גר"ז (סי' תנא אות טו)].} ואם עבר והשתמש בפסח בקדירה שעירו ממנה על כלי חמץ, התבשיל מותר אפילו באכילה. ^{[גר"ז (שם) ומתהמ"י (שם) משמע שאף אם כבר עירה מהכלי אין הכלי נאסר ומותר בשימוש אף לכתחלת].}

לא. עירוי מכלי שש פסח על כלי חמץ שאינו בו יומא

אין הנ"ל שאין לערות מכלי כשר לפסח על כלי חמץ, אפשר שנאמר דוקא במקום שהכלי חמץ הוא בו יומא, וצריך עיון. ^{[הגרנייק שליטי"א (חוט שני פסח פי"ג סי"ק כד)].}

לב. הצנעת כלי חמץ

קדרות שמבשלים בהם חמץ, ואפילו קערות שמשתמשים בהם חמץ על ידי עירוי או כלי שני, משפשפן היטב בנינין שלא יהא חמץ ניכר בהם, ומותר להשהותן לאחר הפסח להשתמש בהם. ^{[שו"ע (רס"י תנא) ומ"ב (שם)].} ומצניעין בפסח במקום צנוע שאינו רגיל לילך שם, כדי שלא יבא להשתמש בהם בפסח, וטוב לסוגרם בחדר ולהצניע המפתח. ^{[שם].} וכלי חמץ שנתנם לקישוט בארון זכוכית שבביתו, צריך לשנות מקום בפסח ולהצניעם.

[אור לציון (חי"ג פי"ג אות א בהנה ד"ה ואמנם)].

לג. ברכונים וזמירות שבת

אין להשתמש בברכונים וזמירות שבת של כל ימות השנה, כיון שמצוי בהם פירורי חמץ, ועל כן יש להצניעם בפסח. ^{[הגרשו"א צ"יל (אשרי האיש פ"יח אות 6)].}

הכשרת כלים חדשים

א. הכשרת כלים חדשים טרם שימושם

כלים חדשים אין שיש שמושחים אותם בשעת יצורם בדבר איסור, יש אומרים שאינם צריכים הכשר כי האיסור הוא גפום לגמרי ואינו ראוי אף לאכילתו כלב. ^{[נ"י"א (חי"ב סי' נה). וקובץ דרכי הוראה (חי"ז)].} ובפרט בזמיננו שמשתמשים בעיקר בחומרים סינטטים. ^{[ע"יפ מומחי כשרות].} וי"א שיש להגעילם לחומר, שמא לא נפגם האיסור. ^{[הגר"ש ואורן צ"יל (מבית לוי חדש ניסח)].} וי"א שמכל מקום מוטא להגעילם מבפנים על ידי מילוי הכלי במים, ואין צריכים להגעילם על ידי הכנסת הכלי אחר. ^{[הבד"ץ הע"ח (מדרך הכשרות). ועי' בש. עמיקתא גליון סי"ב].}

ב. כלי טפלון/קרמי, או כלים בציפוי אמאיל חדשים

מחבתות, סירים, תבניות אפיה וכדומה בציפוי טפלון/קרמי, או בציפוי אמאיל, אינם צריכים הגעלה אף לדעת המחמירים הג"ל. ^{[הבד"ץ העדה החרדית (שם)].}

ג. להגעיל כלים חדשים ביורה נפרדת

המכשיר כלים חדשים בתוך כלי אחר, כגון בהגעלה הכללית, לכתחלה יעשה כן ביורה שלא הגעילו בה כלים בלועים בחמץ. ^{[שלא"י הכלי יבלע בליעות של חמץ, ואע"פ שאין הכלי נאסר, מ"מ הכי עדיף טפי. וכן שמענו בשם הגר"י איתורבאד גלויטי"א].}

טבילת כלים

א. טבילת כלים - הכשר כלים מה קודם

כלים הצריכים הכשר (דהיינו כלים שטרפו), שטונים גם טבילה, מגעילים ואחר כך מטבילים. ואם הטבילה ואחר כך הגעילה יש אומרים שמוותרים בשימוש. ^{[שו"ע (סי' קא סעי' 6)].} ויש אומרים שצריכים לחזור ולהטבילים. ^{[שו"ע (סי"ק ח)].} ולמעשה יש להחמיר לחזור ולהטבילים לאחר ההכשר ללא ברכה. ^{[נ"י"א (כלל עג סוף אות א) ובאי"ח (שנה שניה מטות אות יח)].}

ב. כשהכלי אינו בן יומא

יש אומרים שאם הכלים הצריכים הכשר אינם בני יומא, אינו צריך להכשירם לפני הטבילה. ^{[דגמ"ר (שם) והביאו הפתי"ש (סי"ק ג)].} ויש מחמירים אף באופן זה. וכן עיקר. ^{[בית שלמה (יו"ד מתי" ט' קמח) הובא בדעת תורה (סי' קכא ד"ה ועיי' בזמ"ב) וכן בשו"ש מהמכ"א (כלל עג סוף אות א) ומהבן איש חי (שנה ב' מטות אות יח). וכן בדרכי"ת (סי"ק כח) הביא חולקים על הדגמ"ר].}

ג. טבילת כלי חדש לפני הכשרו

אף לדעת המחמירים שיש להכשיר כלים חדשים טרם שימושם, אפשר להקל להטבילם לפני הכשרתם. ^{[הגרשו"א צ"יל (גלאט שנת תשע"א) משום שחובת הכשרתם אינו אלא מחומרא. ועי' מש"כ בזה בשמעתא עמיקתא גליון קכ"ט].}

כשרות המוצרים לפסח

מוצרי מזון

א. עוף שאין לו כשרות מיוחדת לפסח

עופות טריים ללא כשרות לפסח, מותרים באכילה אף בפסח, אף על פי שבעבר מצאו בזפק העופות חיטה גם לאחר שהעופות עברו שטיפה. כיום ההוראה (מההכשרים המהודרים) למגדלי העופות היא שחודש לפני פסח מאכילים אותם בתערובת שאין בה חמץ. ^{[ע"יפ מומחי כשרות].} ומי"מ לכתחלה יש לקנות עם הכשר מיוחד לפסח.

ב. האלכוהול

האלכוהול שמוצאו גמריעני דגנים הינו חמץ גמור. ומכל מקום האלכוהול המשווק בעיקר בארץ ישראל אינו חמץ. ^{[ע"יפ מומחי כשרות. ועי' באי"מ (אוי"ח חי"ג סי' סב ד"ה אבל) שכתב דאלכוהול עצמו כשהוא בעין אל נחשב נפסל מאכילה, שיש נכרים ששותין אותו ע"י תערובות ותיקון קצת].}

ג. ביצים

הביצים עלול להיות דבוק עליהן חשש חמץ, שלפעמים המקום שמטילות הביצים אינו נקי, ולכן נהגו המדקדקים לשטוף הביצים מערב פסח ולורוק תבניותן מחשש פירורים. כמו כן יש חוש תערובת חמץ בחותמים של הביצים, ועל כן ראוי לקנות ביצים שיש כשרות מיוחדת לפסח. ^{[מדרך הכשרות לבד"ץ הע"ח (עמי 163)].}

ד. מוצרים שיש בהם עמילן

עמילן חיטה - גלוטן, הוא חמץ גמור. אם יש במוצר קמח חיטה, עמילן חיטה או חלבון חיטה, מוטל על הציון לציין שהמוצר מכיל גלוטן. ועל כן אם כתוב על גב האריזה שיש בו "עמילן" ולא כתוב שיש בו גלוטן אינו חמץ (אלא הוא עמילן תירס). ואם כתוב "עול" להכיל גלוטן החשש הוא רחוק. ומי"מ אין לאכול אלא אלו שיש להם הכשר מיוחד לפסח.

ה. מוצרים שיש בהם גלוקוז

חומר הגלוקוז, יש שמוצר מקטניות, ויש שמוצר מחיטה. כל מוצר שיש בו מרכיב זה יש להיזהר מחשש חמץ. ^{[מדרך הכשרות לבד"ץ הע"ח (עמי 130)].}

ז. מאכלי תינוקות

מאכלי תינוקות יש לחוש להם משום חמץ ומשום קטניות, ואם הרופא מורה שצריך לקחתם, יעשה על פי הדינים המבוארים לקמן לענין האכלת תינוק חמץ בפסח. ^{[ע"יפ מומחי כשרות].}

שאר מוצרים

א. חשש עמילן במוצרים שאינם מאכל

מוצרים שאינם מאכל, אם רשום שיש בהם עמילן יש לחוש שיש בהם גלוטן, כי אפשר שהוא מעמילן חיטה.

ב. השתמש במוצר שיש בו חשש עמילן

באופן שיש עמילן במוצרים הנ"ל, הרי הוא בלוע בתוכם (ולא מרוח עליהם), וכיון שעבר כ"ד שעות משעה שנבלע הוא נותן טעם לפגם. ועל כן בדיעבד אם השתמש בהם עם אוכל חם, לדעת השו"ע ^[סי' תמז סעי' 6] הסובר דנותן טעם מותר (בדיעבד) אף בפסח המאכל אינו נאסר. אולם לפי הרמ"א ^[שם] החולק על השו"ע אין לאכול המאכל. אולם באופן שאין ידוע שיש בו עמילן אין לאסור המאכל לכולי עלמא, כי אין כאן רק חשש בעלמא, והוא רק נותן טעם לפגם.

ג. כלי פלסטיק חד פעמיים (כגון סכו"ם שקיות אוכל, מפות שולחן ודומה)

כלי פלסטיק חד פעמיים אין בהם חמץ או איסור אחר. ועל כן אין צריכים אישור מיוחד. ^{[ע"יפ מומחי כשרות. וכי"כ הבד"ץ הע"ח (מדרך הכשרות פסח עמי 50)].}

ד. מוצרי קרטון ונייר (כגון כוסות, תבניות לאפייח עם ציפוי פנימי וכדו')

מוצרי קרטון ונייר (ומשתמשים בהם במגע באוכל, יש לחוש בהם משום עמילן חיטה, ועל כן צריכים אישור לפסח. ^{[הגרנייק שליטי"א (חוט שני ח"יב עמי שיח אות יז). וכן הוראת הבד"ץ הע"ח (שם עמי 50)].}

ה. אלומיניום (רזידים ותבניות)

תבניות ורזידי אלומיניום חד פעמיים, ראוי להשתמש באלו שיש להם אישור (לשאר ימות השנה ולפסח) משום חשש מריחת שומן מן החי. ^{[הבד"ץ הע"ח (מדרך הכשרות פסח עמי 50). ולענין מכסה קרטון של התבניות ע"י לעיל לענין מוצרי קרטון].}

ו. כלים חד - פעמיים העשויים מחומר קלקר (פולי סטירין)

כלים חד - פעמיים העשויים מחומר קלקר (פולי סטירין), ראוי לקנות עם אישור. ^{[הבד"ץ הע"ח (שם עמי 50)].}

ז. כפפות ניילון, לטקס

כפפות ניילון ולטקס, רובם עם עמילן ויש לחשוש על עמילן שאינו כשר לפסח. ואם רואים בבירור שאין בהם עמילן אין חשש להשתמש בפסח. ^{[הבד"ץ הע"ח (מדרך הכשרות פסח עמי 51)].}

ח. כפפות רב פעמיות

כפפות רב פעמיות ללא ציפוי פנימי (אלוורה וכדומה), ניתן לשטוף את הצד הפנימי ולהשתמש בהם ללא חשש. ^{[הבד"ץ הע"ח (שם עמי 51)].}

ט. מבגוניים לחים

מבגוניים לחים, יש בהם מרכיבי חמץ (אמולסיפייריס - טיון), ועל כן יש להזהר לא להשתמש בהם בפסח בדברים הבאים במגע בזמון או כלי אוכל, אלא אם כן יש להם אישור לפסח. ^{[הבד"ץ הע"ח (מדרך הכשרות פסח עמי 51)].}

י. פוליגל (PVC)

פוליגל (PVC) אין עליו חששות חמץ. ^{[הבד"ץ הע"ח (שם)].}

יא. מפות

המהדרין נוהגים לכבס לפני הפסח אף מפות החדשות. ^{[הבד"ץ הע"ח (שם)].}

יב. טלק

טלק נקי ללא תוספות וללא ריח, אין בו חשש חמץ. ^{[הבד"ץ הע"ח (שם)].}

יג. אציטון

חומר אציטון נקי ואציטון 90%, אין בהם חשש חמץ. ^{[הבד"ץ הע"ח (שם)].}

יד. שפתון (המיועד ליושב בשפתים)

שפתונים שיש בהם טעם ערב, פעמים שמים חומר האסור הנקרא "גליצרין", וחומר זה בחלק מהחברות מיוצר עם תערובת של איסור ובחלק מהחברות מיוצר ללא תערובת איסור. ^{[ע"י בדרכי"ת (סי' קג סי"ק 6)].} וכן דעת המנח"י ^[ח"א יב אות טז] לאסור. ובצי"א ^[חי"ו ססי' טז] מתיר, עיי"ש באזה גוונא. והיום יש מציצים אותו ללא תערובת איסור. אלא שמצוי שהגליצרין נפסל מאכילתו כלב. וכיון שיש כמה צדדים בזה, והחשש העיקרי הוא טעימת לשון בלבד האסורה מדרבנן, יש מקום להיתר בשעת הצורך להשתמש בהם אף ללא הכשר. ^{[כ"י שאינו מכוון לרקק ליחנות מהטעם. והארכנו בזה בסי"ד בשמעתא עמיקתא גליון קל"א].} ובפסח יש להחמיר יותר. ^{[משום חשש רחוק של חמץ. ומי"מ מעיקר הדין מותר, כי אף על הצד שיש בו תערובת חמץ הוא פסול מאכילה. (ע"יפ מומחי כשרות)].}

טו. משחת שיניים

משחות שיניים מעיקר הדין מותרות אף ללא אישור מיוחד לפסח, כיוון שבדרך כלל אין בהם תערובת איסור ואף אם יהיה מעורב בהם איסור מכל מקום הוא נפסם ואין כאן אלא טעימת פה ללא בליעה. [הר צבי (ווי"ד סי' צה ד"ה אולם) ובעל האג"מ (אוי"ח חי"ג סי' סב), וכ"כ הקנה בע"מ (ח"א סי' ב) והאור לציון (חי"ג פי"ח אות ה)]. ומכל מקום, במקום שאפשר ראוי לקנות עם אישור מיוחד, בפרט לגימ פסח. [ע"י בתשובות והנהגות (ח"יה סי' קצו אות יא). וע"י עוד משי"כ לענין פשתן באות הקודמת ובשמעתא עמיקתא גליון קל"א].

טז. תמרוקים (קרמים, בושם וכדומה)

מעיקר הדין מותר להשתמש ואף להשתמש בקרמים, סבונים, בושם וכדו', כי לא מצוי בהם אלכוהול שהוא חמץ, ואף באופן שמעורב בהם אלכוהול שהוא חמץ מותר, כיוון שהוא נפסל מאכילה לגמרי. ומכל מקום, משום חומרא דפסח יש מקום להמנע מהשתמשם בהם (משום חשש סיכה כשתיה), ויש מורים אף למוכרם לגוי. [ע"י בשרי"ת חו"מ נחום (סי' מו), באשרי האישי (פסח פסי"ב אות ה) בשם הגרשי"א זצ"ל ובקובץ תשובות (ח"א סי' מט ד"ה עכ"פ), דלא כהדברי מלכ"לא (ח"ד סי' כב ס"ק ו). וכן פסק הגר"צ ובר שליט"א (גלאט גליון כז עמ' 68). וע"י בשמעתא עמיקתא גליון קע"ט].

יז. איפור (מייקאפ, רימל, תוחמים)

איפור, אין בהם חשש חמץ. [ע"פ מומחי כשרות. ואף אם ניחוש לחמץ הרי הם פגומים מאכילת כלב, ושמענו מגדולי הוראה שבא"פור אין משום סיכה כשתיה ועל כן מותרים אף לכתחלה].

יח. שפתונים (ליפסטיק)

מותר בשפתונים להשתמש בפסח מכל החברות (ג'ד, לוריאל, קרליין, וולף, רבלון וכו'). [שמענו ממומחי כשרות שלאחר בדיקה על ידי כימאי התקבלה תשובה כי מתוך מאה ועשרים הרכיבים של כל מוצר כזה יש 5-6 רכיבים שהם ספק חמץ או ספק קטניות. האחוז שהופיע היה בפרומילים. כשכל רכיב בעייתי היה בין 3-6 פרומיל. וכמו כן הוא חומר שפגם. והורה הגר"יש ואזנר זצ"ל שמותר להשתמש בהם לכתחלה].

יט. סבון

סבון עשוי מתערובת חמץ (או איסור אחר) שנפסל מאכילת כלב, יש אומרים שמותר להשתוות ולהשתמש בו בפסח. [הגרש"א זצ"ל (הליכ"ש פסח פי"ד אות יא), אור לציון (חי"ג פי"ח אות ו)]. ויש מחמירים משום חומרא דפסח שאין ראוי להשתמש בו. [הגרשי"ש זצ"ל (אשרי האיש חי"ג פי"ח אות טז). וע"י בזה בשמעתא עמיקתא - גליונות קלי"א וקע"ט]. ומכל מקום בזמנינו לא מצוי בהם תערובת חמץ. [ע"פ מומחי כשרות].

כ. אוכל לבעלי חיים

המטפל בדגי נוי או שאר בעלי חיים, מותר לאכילם מזון שיש בו תערובת חמץ, אם הוא אינו חמץ בעין וגם נפסל מאכילת אדם. [ע"י בשרי"ע (סי' תמב סי' ד) ובמ"ב (שם וסי' תמב ס"ק כב) שחמץ שאינו ראוי לאדם בתערובת מותר בהנאה. וכ"כ באור לציון (חי"ג פי"ח אות ה)].

אכילת קטניות

אכילת קטניות בפסח

מנהג אשכנז החמיר שלא לאכול קטניות בפסח. [רמ"א (סי' תנג סי' א)]. ונאמרו ב' טעמים בחומרא זו: [א'] כי לפעמים התבואה מעורבת במינים קטניות ואי אפשר לברר יפה ויבא ילדי חמוץ קשיאפם ואי יבשלבם. [ב'] כמה פעמים טוחנים האורז ושאר מלבי קטניות לקמח, ופעמים שאופין גם כן מהם לחם, ויש עמי הארץ שלא יבחינו בין קמח זה לקמח של מדין דגן ובין לפת של מיני דגן, ואתי ואקוליה גם בפת וקמח של מיני דגן, לפיכך החמירו עליהם לאסור כל פת וכל תבשיל. ואפילו לבשל אורז וקטניות שלמות גם כן, אסרו משום לא פלוג, ועוד דדילמא נמצא בהם גרעינין של מיני דגן. [מ"ב (ס"ק ו). וע"י בביאור הלכה (ד"ה יוש)].

אכילת קטניות ערב פסח

יש אומרים שאסור לאכול קטניות ערב פסח אחר חצות. [חק יעקב (סי' תנא ס"ק ג), מהרש"ם (ח"י"א סי' קפג ד"ה תנה) ושבט הלוי (חי"ג סי' לא)]. ויש אומרים שמצד הדין מותר אלא שנהגו שלא לאכול, ועל כן בשעת הצורך אפשר להתיר. [הגרשי"א זצ"ל (סידור פסח כהלכתו פט"ז הגה 42)].

השתוות בבית

מותר להשתוות מיני קטניות בבית בפסח. [רמ"א (שם סי' א)]. והיינו אפילו נפלו עליהן מים דבשאר תבואה כה"ג אסור להשהות בהא לא גזרינן דלא קבלו עליהו רק לאסור אכילתן. והוא הדין שמותר ליהנות מהן. [מ"ב ס"ק יב].

הנאה מקטניות

קטניות אינם אסורים בהנאה ועל כן מותר למכור ולקנות קטניות. וכן מותר להדליק שמן לקנות. וכן להאכילם לבהמתו. [רמ"א (ת"ג סי' בע"א) ומ"ב (ס"ק ו)].

על תוך התבשיל

אם נפלו תוך התבשיל אין אסורים בדיעבד. [רמ"א (שם)]. ומכל מקום אותם גרגרין שמוצאים צריך לזרוקם אלא אם כן אינם ניכרים. [מ"ב (ס"ק ה)]. וכל זה כשיש על כל פנים רוב הביתר שהם לא כן לא מקרי תערובת. [מ"ב (ס"ק ט)].

כיס בבלים בלבושים קטניות

כלים שנתבשלו בהם מיני קטניות אם הם בני יומם אסור לבשל בתוכם, ורק במקרה שכבר בישל בתוכם יש להתיר. [קובץ תשובות (חי' סי' פא אות ה)]. וכן בשעת הדחק כשמתארח אצל אנשים שלא יבינו ועלולים להפגע מכך, ניתן להקל באינן בו יומו. [הגרשי"א זצ"ל (אשרי האיש פני"ט אות ד)].

כלי אינו בן יומו בלוע בקטניות

כלי שבושלו בו קטניות ואינו בן יומו יש אומרים שמותר לבשל בו לכתחלה. [כה"ח (סי' תנג אות כז)]. ויש מחמירים. [הגרשי"א (הליכ"ש פי"ד הגה 102)]. ובשעת הדחק יש להקל. [הגרשי"א זצ"ל (אשרי האיש פני"ט אות ד)].

ספרדיה הנשואה לאשכנזי

אשה ספרדיה הנשואה לאשכנזי נוחתת כבעלה אסורה בקטניות, ואם אין בעלה מקפיד אינה צריכה לנהוג איסור. [הגרשי"א זצ"ל (הליכ"ש פי"ד אות כ). וע"י בתשב"ץ (חי'ג סי' קעט) ובפנים מאירות (חי"ב סי' קה) וע"י בסמוך].

אשכנזיה הנשואה לספרדי

אשכנזיה הנשואה לספרדי יכולה לנהוג בהיתר קטניות אם זהו רצון בעלה. [ע"י בפנים מאירות (חי"ב סי' קה), באגי"מ (אוי"ח סי' קה) ובהליכ"ש (פי"ד אות כ) וע"י עוד בארחות רבינו (חי"ב עמ' פז) בפנים החו"מ"א שדעתו שמ"מ א"א לכופה על כך]. וי"א שלא צריכה התרה. [אגי"מ (שם) וע"י במנח"מ (שם)].

טלטול קטניות בשבת ויו"ט (לנוהגים בהם איסור)

אף כי שונה איסור בקטניות, טלטולם בפסח, ואין בהם משום מוקצה, מחמת שהן מותרות למי שאינו נוהג בהן איסור. [ח"זוי"א (סי' מט ס"ק טו - טז). וכ"כ השש"כ (פ"כ הגה קיב אות ה)].

לבשלם בחול המועד לצורך מי שנוהג בהם היתר

יש אומרים שמי שנוהג איסור בקטניות לא ישלל אותם לצורך מי שנוהג בהם היתר משום חשש מראית העין. אבל אם עשה איהו היכר שהוא מבשל לעצמו מותר. [ג'ד פעלים

(חי'ג סי' ל) וכה"ח (סי' תנג אות יז)]. ויש מקילים בזה. [כן מוכח מהרע"א והחת"ס (הובאו בחת"ס או"ח סי' עט ד"ה זה) דלא חששו להו]. וכן עיקר. [כן יוצא מהש"ד (ווי"ד סי' פז ס"ק ז) דכל שניגון תלית שהוא לצורך חולה אין חשש מרה"ש וכן הוא בני"ד כמבואר להלן שחולה רשאי לאכול קטניות בפסח. והכא עדיף מהא דהש"ד דהרי שכ"חי מבני עדות המזרח האוכלים קטניות בפסח. וע"י בשיטת האוכלים עמיקתא גליון סר"א]].

לבשל ביו"ט קטניות לצורך מי שנוהג בהם היתר

יש אומרים שמי שנוהג איסור בקטניות, אסור לו לבשלם ביו"ט לצורך אחרים הנוהגים בהם היתר או לצורך שבת החל במוצאי החג כיון דלא חזי ליה. [הלכות קטנות (ח"א סי' קיא) וכנה"ג (אוי"ח סי' סב)]. ויש סוברים שמותר לו לבשלם (ואם עשה עירוב תבשילין, רשאי לעשות כן לצורך שבת החל במוצאי חג). [עי"א (הובאו בחת"ס או"ח סי' עט ד"ה זה) ולוח אי"ח (גרי"מ סיוף חודש ניסן). והכה"ח (סי' תנג אות טז) כתב בשעת הצורך יש להקל. וע"י במנח"מ (חי"ג סי' לג ד"ה יוש) ובש"כ (פ"ח תרה א)]. ועל המקל ב"ד הליתור ליתח כלים מיוחדים לצורך גבישולם. [ע"י במהר"ם שיק (סי' רמא). וכן פסקו הגר"יש ואזנר זצ"ל (מבית לוי ח"א עמ' מד) והגר"ק שליט"א (חוט שני פסח פי"ג ס"ק ב)].

י"ז. אכילת קטניות בשבת שחל במוצאי פסח

ע"י בזה להלן.

מה בכלל קטניות

פתיחה

כל דבר שהנאכל והנורע אחד, הוא קטניות. [ע"י ברמב"ם (כלאים פי"א ה"ח) ובהזוי"א (שביעית סי' כז ס"ק ז סד"ה זא"י)]. ומנהג אשכנז להחמיר שלא לאוכלו בפסח. [רמ"א (סי' תנג סי' א)]. והארכנו לעיל בטעם הדבר. ומבואר בפרוסקים שיש כמה מינים שאינם בגדר קטניות אלא שהם גדלים כדרך חמשת מיני דגן וקטניות, ואי שעושין מהן תבשילים כעין קטניות וגם עליהם החמירו. [ע"י ברמ"א (סי' תסד) ומ"ב (ס"ק ה)].

דברים שהם בכלל קטניות

בוטנים

יש אומרים שבוטנים אינן בכלל קטניות לענין זה. [אגי"מ (חי"ג סי' טג), שרד"י אש (ח"א סי' ו) וש"ת"ת תב"לם בבנימין (ח"א סי' ז)]. ויש אומרים שהמנהג (כגון בירושלים) לאסור. [שנ"ית מלמד להועיל (אוי"ח סי' פח) וחלקת יעקב (סי' רז)]. ובמקום שאין מנהג ידוע אין להקל. [אגי"מ (שם)].

שמן בוטנים

שמן בוטנים מותר אם נבררו הבוטנים היטב מחשש דגן, והשמן הופק לפני פסח. ובמקום שנהגו בו איסור אין להקל. [בעל הר צבי (מקראי קדש פסח חי"ב סי' ט) וחלקת יעקב (שם)].

שמן כותנה

שמן כותנה יש אומרים שאם נעשה בהכשר מותר. [בעל הר צבי (מקראי קדש פסח חי"ב סי' ט) ושכן שמע מהגרי"ח סולוביץקי. וכן דעת בעל האג"מ (סידור פסח כהלכתו פט"ז הגה 26)]. ויש אומרים שאין להשתמש בו לפסח. [מנח"א (חי"ג סי' קלח), קובץ תשובות (חי"ג סי' פא) והגרש"א זצ"ל (הליכ"ש פי"ד אות יז)].

תפוח אדמה

תפוח אדמה אינו בכלל קטניות. [הגרש"ז"א זצ"ל (פי"ד אות כח והגה 109) ואגי"מ (חי"ג סי' טג) דלא כהגשמת אדם (פסח סי' ב)].

קמח תפוח אדמה

יש מקומות שנהגו שלא לאכול קמח תפוח אדמה. אולם המנהג הפשוט להקל בזה. [דברי מלכ"לא (חי"ב ססי' קיב), אגי"מ (חי"ג סי' טג) ועוד].

קפה

פול קפה אינם בכלל קטניות. ויש שנוהגים להחמיר. [ע"י בשע"ת (סי' תנג ס"ק א)].

גרעינים שבתוך הפרי

האוכל פרי ובתוכו גרעינים (כגון אבטיח או דלעת) אין בבליעתו הגרעין משום איסור קטניות. [הגרש"ז"א זצ"ל (פי"ד אות כז) והגר"ק שליט"א (חוט שני עמ' קסא)].

קטניות חיים ללא מגע במים

יש מתיירים לאכול קטניות חיים שלא באו עליהם מים. [גר"ז (סי' תמד אות ה)]. ואף אם באו עליהם מים אם שמרו אותם שמאלו וכגון שאפו מהם מצויה יש אומרים שמותר. [ח"י"א (כלל קצו אות א) ודעת תורה (סי' תמד)]. ויש אוסרים בכל זה. [שואל ומשיב (פ"י קט"ה וכה"ח אות יח). ובמנח"א (סדר פסח כהלכתו פט"ז הגה 29) כתב שמנהג ירושלים כהמחמירים]. והכל לפי המנהג.

י"יש הנעשה מקטניות

יש אומרים שיי"ש שמעורב טעם הבא מקטניות אסור. [ששת אדם (הל' פסח סי' לב)]. ויש אומרים שמותר. [באר יצחק (אוי"ח סי' יא)].

מצה עשירה

א. אכילת מצה עשירה

מצה שנילושה במי פירות. דעת השו"ע (סי' תסב) שמותר לאוכלה אף לכתחלה. אולם דעת הרמ"א (שם סי' ד) דבני אשכנז אין נוהגין ללוש במי פירות. ובשעת הדחק לצרכי חולה או דגן הצריך לזה ניתן להקל. [רמ"א (שם)].

ב. להחמיר על הכלים

הנוהגים שלא לאכול מצה עשירה יש להם להחמיר גם על הכלים. [הגרש"ז"א זצ"ל (פי"ד אות יח)].

מצה שרויה

א. מנהג שלא לאכול שרויה

יש אנשי מעשה שמתמירין על עצמן ואין שורין יפה ובשלין מצות בפסח מחשש שמא נשאר מעט קמח תוך המצות שבפנים שלא ילוש יפה וע"יי השריה יתחמץ. אלא שמצד הדין אין לחוש לזה דאחוק"י איסורא לא מזחיקין ובפרט בימינו שנוהגין לעשות דקיקין דקיק. [עשיית (סי' תס ס"ק א) ומ"ב (סי' תנג ס"ק ד). וע"י בגר"ז (תשובה ו) משי"כ בזה]. וכל אחד ינהג בזה כמנהג אבותיו.

ב. איסור שרויה ביו"ט האחרון של פסח (בחול"ל)

יש אומרים שאף המוקפיד שלא לאכול שרויה, ביו"ט האחרון של גלויות, אם מיקל משום שמחת יו"ט לא הפסיד. [גר"ז (שם)]. וי"א שכן המנהג. [א"א מבוטשאטש (ססי' תסג)].

ג. רצוה לשנות מנהגו

מי שמנהג אבותיו להחמיר שלא לאכול "שרויה" אם בא לשנות מנהגו צריך התרת נדרים. [חו"מ"א (ארחות רבנו חי"ב עמ' פ), והגרש"ז"א זצ"ל (הליכ"ש פסח פי"ד אות יט) וע"י עוד באגי"מ (אוי"ח חי"ג סי' סד)]. ואין לשנות אלא במקום צורך גדול. [הגרש"ז"א זצ"ל (הליכ"ש פסח פי"ד אות יט)].

ד. לשרות במי פירות

אף המחמירים שלא לשרות במים בפסח רשאים לשרותם בפני פירות. [גר"ז (סי' תנג שר"ית סי' ו). וע"י מעדני שלמה (סי' קו אות טו)].

ה. להחמיר על הכלים

יש שנוהגים לאסור הכלים שאכלו בהם מצה שרויה.

ו. טלטול מצה שרויה בשבת ויו"ט (לנוהגים בהם איסור)

אף מי שנוהג איסור באכילת מצה שרויה מותר לטלטלה, ואין בה משום מוקצה, מחמת שאין בזה איסור מעיקר הדין אלא חומרא. [חזוי"א (סי' מט ס"ק טז)].

אכילת חמץ או קטניות לצורך חולים או קטנים

א. חולה באכילת חמץ לצורך רפואתו

איסור חמץ הותר רק לצורך חולה שיש בו סכנה הצריך לכך. [מ"ב (סי' תסו סס"ק א) וכה"ח (אות ה)].
ב. חמץ שלא כדרך אכילה לחולה שאין בו סכנה

אגי"פ שחולה שאין בו סכנה אסור לו לאכול חמץ, מ"מ אם צריך חמץ להתרפאות, כגון תרופה שיש בה חמץ ראוי לאכילה (ואין לה תחליף, ע"פ הוראת רופא), רשאי לאוכלה שלא כדרך הכנתה. [רמב"ם (יסעי"ת פי"ה ה"ח), שי"ך (סי' קנה ס"ק יד) ומ"ב (סי' תסו סס"ק א)]. וקלט כדרך הנאות, היינו כגון שיערבב בה דבר מר. [רמב"ם (יסעי"ת פי"ה ה"ח). חו"מ"א (חי"ג סי' ס"ק ז ד"ה שם ה"י"ם) ועוד]. או שיכרכנה בנייר וכדומה. [שו"ע (סי' תעה סי' א) ובמשנה למלך (מא"א פי"ד הי"י - יא)]. וכן מוביל לעטוף בקפסולה נקיה המצויה בזמנינו בבתי מרקחות. [הבד"ץ העד"ח (מדריך הכשרות עמ' 77) לענין תרופות בפסח שיש בהם משום איסור חמץ. אלא דשו"מ דדעת הגרש"ז"א זצ"ל (הליכ"ש פי"ה אות ה)]
ג. גדר חולה שאין בו סכנה ששותה לו אכילה של כדרכה

גדר חולה שאין בו סכנה להיתר אכילה שלא כדרכה, הוא כמו שמצינו בהלכות שבת (שמי"ז סי' שח סי' ע"ו) דחולה שנפל מתחיל חוולי למשכח ואין בו סכנה, ואי שיש לו מיתוש שמשטער וחלה ממנו כל גופו אף על פי שהולך ככריא, בכלל חולה שאב"ס ינחה. [נאוה לציון (חי"ג פי"ח תבהא אות ב ד"ה ונגדו), וע"י מה שהסתפק במנח"ש (קי' סי' ז אות ג). ולמעשה מסתימת הפרוסקים משמע כבואר לציון].

ד. קטן באכילת חמץ לצורך רפואתו

תינוק אפילו חולה קצת הזקוק לתרופה לחמץ גמור, ניתן לתת לו ידי עכו"ם שלא ינאלקו מחמץ שלו (של העכו"ם) מחוץ הבית של הישראל. [מ"ב (סי' שמג ס"ק ה)]. ואם אי אפשר למוצאו נכיר על כל פעם ופעם, יש להקל ששאיח הרעו"ם חמץ בביתו של ישראל כדי שישקוף לתינוק כלמה פעמים, ויאמר בפרוש שאינו רוצה לקנות את החמץ, ורצה לקטן שאכיל לתינוק, אבל הוא בעצמו אין לו להאכילו, וכל זה אם אין התינוק מסוכן לזה. [ד"ש סכנה אין צריך לדקדק בכל זה. [מ"ב (סי' תנג ס"ק ה)].]

ה. חולה באכילת קטניות לצורך רפואתו

כשיש צורך באכילת קטניות לצורך רפואה, כגון בעמילן קטניות וכדו', אף לבני אשכנז המחמירים על עצמם שלא לאכול קטניות בפסח, מכל מקום לחולה שאין בו סכנה (אין תחליף) שרי אלא שבמקום שאפשר לתתם לפני (כלומר לתת אותם במים בשעה שהם רותחים) צריך לתתה. [מ"ב (סי' תנג ס"ק יז)]. ובתרופות בדרך כלל אי אפשר לעשות כן כי התרופה עלולה להתקלקל. [ובלפ"א אם הקטניות שבתרופה נפסלו מאכילת כלב ליכא איסור כלל ומ"ב בשבות יעקב (חי"ב סי' ה). וע"י בגשמת אברהם (ח"א סי' תסו עמ' רסה ד"ה ובזמנינו) שרוב פעמים נפסל].

ו. קטן באכילת קטניות לצורך רפואתו

קטניות מותרים אצ"ל לקטנים שיש להם מיתושים (אפילו אינם חולים) ולא צריכים לתתה. [הגרשי"א זצ"ל (אשרי האיש פני"ט אות ח - ט)]. ומותר לתת לו אף תוך פיו ואין בזה משום איסור ספיח לקטן. [שד"ח (חמץ ומצה סי' ז אות ו)].

